

Школа Вікторія Юрївна,

к.е.н., заст. завідувача кафедри економічної теорії Сумського державного університету;

Щербаченко Вікторія Олексіївна,

студентка факультету економіки та менеджменту Сумського державного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОСНОВІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

У статті уточнено та поглиблено сутність і наслідки міграції, досліджено фактори, які впливають на міграційні процеси в Україні та за її межами. Удосконалено теоретико-методологічні підходи до макроекономічного прогнозування міграційних потоків. Розроблено рекомендації щодо міграційної політики держави.

Ключові слова: демографічна ситуація, міграція, міграційні процеси, економічна безпека, макроекономічне прогнозування.

Постановка проблеми. Складність сучасної демографічної ситуації в Україні загострюється зростанням кількості міграційних потоків, яким притаманні динамічність та невпорядкованість. Можливість передбачення тенденцій міграційних процесів – причин, періодичності, спрямованості – дозволить уникнути їхніх негативних наслідків та використати їх переваги. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема прогнозування і програмування міграції та її наслідків в Україні та формування теоретико-методичних засад управління безпекою країни з урахуванням макроекономічних змін, що сприятиме підвищенню ефективності державного управління соціально-економічним розвитком на різних рівнях.

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняними та зарубіжними науковцями приділяється багато уваги питанням міграції, макроекономічного прогнозування і програмуванню міграційних процесів і їхніх наслідків, зокрема: К. Барановою [1], В. Васильченко, А. Гриненко [2], Г. Біффель [3], Г. Бояркін [4], Я. Стрельцовою [6] та іншими. Проте питання державного регулювання міграційних процесів з урахуванням прогнозів макроекономічних змін залишається відкритим.

Метою статті є детальний аналіз особливостей прогнозування і програмування міграційних процесів та формування комплексу заходів на державному рівні, що забезпечать економічну безпеку України. Для її досягнення поставлено такі завдання: дослідити економічну сутність міграції та виявити її наслідки; проаналізувати динаміку міграції в Україні на сучасному етапі; систематизувати та удосконалити науково-методичні підходи до прогнозування і програмування демографічних та міграційних процесів; розробити макроекономічну модель регулювання міграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічна суть міграції населення полягає у забезпеченні кількісної та якісної відповідності між потребою у робочій силі та наявністю її у різних регіонах держави, а також у реалізації прагнень працівників задовольнити особисті потреби соціального, професійно-кваліфікаційного та духовного характеру. Наслідки міграції не однакові для різних країн та їх територіальних підрозділів (див. табл. 1).

Для дослідження міграційних процесів велике значення має визначення соціально-демографічних характеристик мігрантів, оцінка обсягів міграцій, вивчення кількісних і структурних характеристик міграційних процесів, прогнозування напрямків та

інтенсивності їх розвитку.

Таблиця 1 – Наслідки зовнішньої трудової міграції для України

Сфери прояву	Результати та наслідки міграції	
	Позитивні	Негативні
Економічна	Надходження до України додаткової іноземної валюти у формі грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками	Втрата Україною найбільш конкурентоспроможної частини власної робочої сили (особливо науковців і фахівців), що призводить до уповільнення темпів науково-технічного прогресу
	Забезпечення за рахунок іноземної робочої сили покриття дефіциту фахівців рідкісних професій та кваліфікацій в Україні	Втрата Україною іноземної валюти, що вивозиться імігрантами як власні заощадження
	Спонування продуктивнішої діяльності українських працівників через створення конкуренції із закордонними фахівцями	Виникнення тенденції до спаду темпів економічного зростання
Соціальна	Надання працездатному населенню можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище	Збільшення тиску на національний ринок праці внаслідок створення іноземними громадянами конкуренції місцевій робочій силі
	Послаблення потоку безробіття на національний ринок праці, зниження соціальної напруженості в суспільстві	Зростання злочинності та соціальної напруженості у суспільстві через міжнаціональні конфлікти
	Підвищення соціокультурних зв'язків між країнами	Дискримінація та експлуатація наших громадян з боку місцевих роботодавців
Політична	Сприяння інтеграції України до світового ринку праці	Виникнення політичних та економічних претензій до України з боку країн-реципієнтів у зв'язку зі збільшенням нелегальної трудової міграції українців

Населення різних регіонів України неоднаковою мірою залучена в міграційні процеси. Регіони, де в найбільшій мірі відбуваються міграції населення, зокрема, працездатного віку, є такі: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Харківська і Херсонська області. У цих регіонах інтенсивність міграційних процесів вища за загальнодержавний рівень, причому має місце зближення міграційної ситуації в місті та селі. Питома вага осіб, які хоча б раз у житті змінювали місце проживання в чисельності сільського населення цих областей, більша або майже дорівнює відповідним показникам міського населення, а інтенсивність міграційного обороту в післяпереписному періоді в селах значно вища, ніж у містах. Міграція населення в межах України та до інших країн, за деякими винятками, характеризується зміною її напрямів і географічних зв'язків.

- Важелями державного регулювання трудових міграцій в Україні є:
- створення ємного та привабливого внутрішнього ринку праці;
 - приєднання України до багатосторонніх міжнародних договорів з питань праці та соціального захисту трудових мігрантів;
 - укладання міждержавних та міжурядових угод щодо працевлаштування трудових мігрантів;
 - співробітництво прикордонних регіонів держав, що межують з Україною, у питаннях розвитку прикордонних міграцій і взаємного врегулювання трудової діяльності громадян, які працюють за межами своїх держав;
 - розвиток інституту ліцензування господарської діяльності з посередництва у

працевлаштуванні громадян України за кордоном з метою посилення їх соціального захисту та запобігання торгівлі людьми.

Імміграційна політика в умовах зростаючих міграційних потоків стає важливим напрямком діяльності держав, який вимагає не лише соціально-економічного підходу, а й враховує політичну складову цієї проблеми, фактор національної безпеки, необхідність координації проблеми імміграції на міжнародному рівні. У зв'язку з цим стає очевидною потреба у достовірній і доступній громадськості статистиці про міграційну ситуацію в країні, а в тому, що стосується самої міграційної політики – необхідність її формування в умовах прозорості і з дотриманням етнокультурного балансу.

В Україні варто заохочувати приплив освічених, кваліфікованих кадрів, які б стали ефективним джерелом доходу і економічного розвитку не лише країн-донорів, але й для країн приймання іммігрантів. Орієнтуючись на заохочення контрольованої трудової, часової, сезонної і студентської міграції, необхідно передбачити можливу перспективу інтеграції іммігрантів, які залишаються на ПМП, як їх здатність до неї, так і її оптимальну модель, а також комплекс заходів, які б зберігали звичний рівень життя і комфорту, соціально-культурне середовище корінного населення. В іншому випадку, неминучим є зростання конфліктності та екстремізму в суспільстві.

Прогноз міграції, зазвичай, розробляється в декількох варіантах відповідно до можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку України і можливих змін у соціально-демографічній політиці. Одна із задач демографічного прогнозування – оцінка впливу тих чи інших макроекономічних та геополітичних факторів на зміну чисельності населення і його склад.

На міграційні процеси впливають три групи факторів (рис.1): 1) соціально-демографічні (a_1, a_2, \dots, a_n); 2) політичні (b_1, b_2, \dots, b_m); 3) економічні (c_1, c_2, \dots, c_k).

Аддитивну модель макроекономічного прогнозування можна подати формулою:

$$F = T + S \pm E, \quad (1)$$

де F – прогнозне значення; T – тренд; S – факторна компонента; E – похибка прогнозу.

Для прогнозування міграційних потоків, на які впливає ряд чинників, авторами запропоновано такий алгоритм побудови прогновної моделі:

1. Визначення тренду, що найкраще апроксимує фактичні дані. Суттєвим моментом при цьому є пропозиція використовувати поліноміальний тренд, що дозволяє зменшити похибку прогновної моделі.

2. На основі фактичних значень міграційного сальдо та значень тренду визначаються величини факторних компонент, які коригуються таким чином, щоб їхня сума дорівнювала нулю.

3. Розраховується похибка моделі як різниця між фактичними значеннями і значеннями моделі.

4. З урахуванням вищезазначених груп факторів (рис. 1), які впливають на демографічні та міграційні процеси, будується прогностична модель, яка у загальному вигляді авторами подана у вигляді такої формули:

$$y = f(z_1(a_1, a_2, \dots, a_n), z_2(b_1, b_2, \dots, b_m), z_3(c_1, c_2, \dots, c_k)). \quad (2)$$

5. На основі моделі будується остаточний прогноз сальдо міграції. Для цього

пропонуємо використовувати методи експоненціального згладжування, що дозволить врахувати можливість майбутніх змін економічних, політичних та соціально-демографічних тенденцій, на основі яких побудована трендова модель. Сутність даної поправки полягає в тому, що вона нівелює недолік адаптивних моделей, а саме дозволяє швидко врахувати намічені нові тенденції.

$$F_t^{np} = a \cdot F_{t-1}^{\phi} + (1 - a) \cdot F_t^M, \quad (3)$$

де F_t^{np} – прогнозне значення міграційного сальдо; F_{t-1}^{ϕ} – фактичне значення міграційного сальдо в попередньому році; F_t^M – значення моделі; a – константа згладжування.

Рисунок 1 – Фактори, які впливають на міграційні процеси

Практична реалізація цього методу виявила такі його особливості:

- для складання прогнозу необхідно точно знати чинники, що впливають на міграцію: рівень доходів, показники економічного зростання чи спаду, обсяги мігрантів, рівень народжуваності і смертності в країні, величину сезону тощо. Дослідження показали, що міграція визначається багатьма чинниками, а також у деяких випадках має сезонний характер;

- застосування поліноміального тренду замість лінійного дозволяє значно скоротити похибку моделі;

- за наявності достатньої кількості даних метод дає гарну апроксимацію.

Для врахування економічних змін у часовому аспекті рекомендується регулярно уточнювати модель за допомогою моніторингу сальдо міграції та макроекономічних показників, додаючи їх або заміняючи ними статистичні бази даних, на основі яких будується модель. Крім того, для підвищення надійності прогнозів рекомендуємо будувати всі можливі сценарії прогнозу і розраховувати довірчий інтервал.

Висновки. Інтегральними результатами проведеного дослідження є удосконалення

Розділ 4 Проблеми управління інноваційним розвитком

концептуальних засад управління міграційними процесами, що відбуваються в Україні. Авторами було досліджено сутність, наслідки і фактори міграції, запропоновано теоретико-методичний підхід до прогнозування міграційних процесів, який ґрунтується на макроекономічних прогнозах. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що завдяки запропонованому науково-методичному підходу до прогнозування міграційних потоків можна підвищити точність та достовірність отриманих результатів з урахуванням економічних, політичних і соціально-демографічних чинників, що забезпечить економічну безпеку держави.

Результати наукового дослідження дозволяють в подальшому розробити наскрізну модель управління міграційними процесами на різних рівнях (державному та регіональному) з урахуванням прогнозів соціально-економічних змін у світі та всередині країни.

1. Баранова К. И. Социальное программирование : учебн. для вузов. – М. : Высшая школа, 2004. – 282 с.
2. Васильченко В.С., Гриненко А.М. Управление трудовым потенциалом : навч. посіб. –К. : КНЕУ, 2005. – 403 с.
3. Биффель Г. Миграция и ее роль в интеграции Западной Европы / Г. Биффель // Проблемы теории и практики управления. – 2002. – №4. – С.63-67.
4. Бояркин Г. Трудовая миграция и экономический потенциал района / Г. Бояркин // Человек и труд. – 2003. – №2. – С. 25-27.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
6. Стрельцова Я. Иммигранты во Франции и в России: общее и различия / Я. Стрельцова // Международная экономика и международные отношения. – 2008. – №7. – С.40-49.

В.Ю. Школа, В.А. Щербаченко

Концептуальные основы государственного регулирования миграционных процессов на основе макроэкономического прогнозирования

В статье уточнены сущность и последствия миграции, исследованы факторы, которые влияют на миграционные процессы в Украине и за ее пределами. Усовершенствованы теоретико-методологические подходы к макроэкономическому прогнозированию миграционных потоков. Разработано рекомендации по проведению миграционной политики государства.

Ключевые слова: демографическая ситуация, миграция, миграционные процессы, экономическая безопасность, национальная экономика, макроэкономическое прогнозирование.

V.Y. Shkola, V.A. Shcherbachenko

Conceptual bases of the government regulation migratory processes on base macroeconomic forecasting

In article authors specify essence of migration and migration consequences, factors, which influence migratory processes in Ukraine and behind its limits are investigated. Theoretic-methodological approaches to macroeconomic forecasting of migratory streams are improved. It is developed recommendations about carrying out of a migratory policy of the state.

Keywords: demographic situation, migration, migratory processes, economic safety, national economy, macroeconomic forecasting.

Отримано 27.10.2011 р.